

HANDBOEK BOEKHOUDEN
BELGISCH BOEKHOUDRECHT

HANDBOEK BOEKHOUDEN

BELGISCH BOEKHOUDRECHT

De algemeen aanvaarde boekhoudbeginselen en financiële rapporteringsstandaarden
voor ondernemingen en (internationale) verenigingen en stichtingen in België

Erik De Lembre
Marleen Mannekens
Liesbet Van de Velde

Derde editie

 intersentia
Antwerpen – Cambridge

Handboek Boekhouden. Belgisch boekhoudrecht. De algemeen aanvaarde boekhoudbeginselen en financiële rapporteringsstandaarden voor ondernemingen en (internationale) verenigingen en stichtingen in België. Derde editie
Erik De Lembre, Marleen Mannekens en Liesbet Van de Velde

© 2019 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-1029-1
D/2019/7849/121
NUR 786

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Voorwoord

‘Handboek boekhouden, een reeks in financiële rapportering’

In het boek *Belgisch boekhoudrecht* worden de algemeen aanvaarde boekhoudbeginselen en financiële rapporteringsstandaarden behandeld en wordt er gedetailleerd nagegaan op welke wijze het Wetboek van economisch recht, het Wetboek van Vennootschappen, alsook het Wetboek van verenigingen en stichtingen de boekhouding en jaarrekening van ondernemingen, vennootschappen en (internationale) verenigingen en stichtingen regelen.

In het boek *Enkelvoudig boekhouden* wordt de boekhouding en financiële rapportering van kleine ondernemingen en zeer kleine verenigingen en stichtingen gedetailleerd onderzocht en geïllustreerd. Het betreft hier ondernemingen en entiteiten die niet het dubbel boekhouden moeten toepassen en dus hun boekhouding op een eenvoudige wijze kunnen voeren (genoemd de enkelvoudige boekhouding).

Het boek *Dubbel boekhouden* richt zich tot iedereen die een volledige boekhouding moet voeren en een jaarrekening moet opmaken volgens wettelijk opgelegde schema's. Veel aandacht wordt geschonken aan de logische samenhang tussen balans, resultatenrekening en resultaatverwerking. De boekhoudtechniek komt aan bod, zodat de lezer met deze basisbeginselen inzicht krijgt in het dubbel boekhouden dat leidt tot de opmaak van de jaarrekening. Daarbij worden ook de meest voorkomende transacties van een onderneming besproken en vertaald naar boekhoudkundige termen in de vereiste journaalposten. Zo komen onder meer aan bod: de aankoopcyclus, de verkoopcyclus, de innings- en betalingscyclus, de personeelscyclus, de investeringscyclus, de financieringscyclus en de afsluiting van de boekhouding op jaareinde. Dit boek wordt beschouwd als een basisopleiding in de techniek van het dubbel boekhouden en is dan ook een inleiding voor het boek *Vennootschapsboekhouden (inclusief verenigingen en stichtingen)*.

Het handboek *Vennootschapsboekhouden* omvat de gedetailleerde studie van elk van de rubrieken voorzien in de jaarrekening van de onderneming en de verenigingen en stichtingen. Zowel waarderingsregels als de betekenis van de transacties als boekhoudkundige verwerking verbonden aan een rubriek worden grondig behandeld en uitvoerig geïllustreerd met voorbeelden. Ook de adviezen van de Commissie voor Boekhoudkundige Normen (CBN) worden behandeld. De lezer is in staat op basis van dit boek op een concrete manier een jaarrekening conform het Belgische boekhoudrecht op te stellen.

Het handboek *IFRS* behandelt de IFRS-standaarden (voor zover in Europa aanvaard) op een gedetailleerde wijze. Door in dit boek dezelfde toepassingsvoorbeelden te gebruiken als in het handboek *Vennootschapsboekhouden*, wordt automatisch het verschil tussen de *IFRS*-behandeling en de behandeling volgens het Belgische boekhoudrecht geïllustreerd.

Het handboek *Consolidatie* sluit de reeks af via een grondige analyse van de geconsolideerde jaarrekening van beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde ondernemingen in België. Zowel de eisen vervat in de verplichting om te consolideren, de techniek van het consolideren als de rubrieken van de geconsolideerde jaarrekening – voor zover verschillend van de individuele jaarrekening – worden uitvoerig behandeld.

De auteurs
2019

Inleiding tot het Belgische boekhoudrecht (inclusief verenigingen en stichtingen)

Financiële rapportering steunt op afspraken, conventies en principes die ondernemingen, en verenigingen en stichtingen aanvaarden als goede rapporteringsstandaarden. Zo komt men tot financiële rapporten die voor alle gebruikers verstaanbaar en betrouwbaar zijn.

De doelstelling van dit boek is op een gedetailleerde wijze inzicht te verschaffen in de boekhoud- en jaarrekeningprincipes die vervat zijn in het Belgische boekhoudrecht en van toepassing zijn op vennootschappen en verenigingen en stichtingen. De auteurs doorlopen de verschillende secties van de jaarrekening. Elke rubriek van de balans, de resultatenrekening en de toelichting wordt gekoppeld aan de wetgeving en de adviezen van de Commissie voor Boekhoudkundige Normen ter zake.

De auteurs hopen dat dit boek van nut is:

- voor het hoger onderwijs, voor de te geven leerstof inzake het boekhoudrecht;
- voor de accountant, bedrijfsrevisor, financieel directeur, fiscalist, ter illustratie en verklaring van de wettelijke bepalingen.

De auteurs voor dit werk zijn:

Em. prof. dr. Erik De Lembre

Auteur in 1977 van de eerste versie van het *Handboek Boekhouden* en grondlegger van deze reeks. Vanuit zijn functie als docent, hoogleraar en gewoon hoogleraar leverde hij talrijke publicaties inzake boekhoudrecht. Vanuit zijn praktijk als bedrijfs- & bankrevisor binnen Ernst & Young België wordt ook de praktische benadering verzekerd.

Marleen Mannekens

Bedrijfsrevisor sinds 1993. Vennoot Ernst & Young bedrijfsrevisoren. Vanuit haar beroepspraktijk als bedrijfsrevisor, commissaris bij vennootschappen en verenigingen en andere aanverwante opdrachten en adviserende functies kan zij steunen op aanzienlijke praktijkervaring inzake boekhoudrechtelijke technische aspecten en toepassingen.

Liesbet Van de Velde

Als wetenschappelijk medewerker verbonden aan Universiteit Gent tot 2015 en als uitgever hoger onderwijs bij Intersentia tot 2018. Sinds 2018 is zij actief als business controller en volgt tevens het Belgisch boekhoudrecht op in het kader van deze publicatie.

juli 2019

Em. prof. dr. Erik De Lembre

Marleen Mannekens

Liesbet Van de Velde

Inhoud

DEEL 1 ONDERNEMEN – REGISTREREN EN RAPPORTEREN	1
HOOFDSTUK 1	
ONDERNEMEN	3
1 BEGRIP	4
2 FOCUS OP DE NOODZAKELIJKE WERKINGSMIDDELEN OM HET DOEL TE BEREIKEN	4
3 FOCUS OP DE NOODZAKELIJKE FINANCIERINGSMIDDELEN OM HET DOEL TE BEREIKEN	5
4 FOCUS OP DE STAKEHOLDERS	5
HOOFDSTUK 2	
REGISTREREN: BASISMODEL VAN HET DUBBEL BOEKHOUDEN	7
1 BOEKHOUDING ALS TAAL VOOR ONDERNEMEN	8
2 HET ALGEMENE BOEKHOUDMODEL (OOK ACCOUNTINGMODEL GENOEMD) ..	9
3 STAKEHOLDERS EN HUN INFORMATIEBEHOEFTE	10
4 RELATIE TOT ‘ALGEMEEN AANVAARDE BOEKHOUDBEGINSELEN EN RAPPORTERINGSSTANDAARDEN’	12
HOOFDSTUK 3	
RAPPORTEREN: HISTORISCHE EVOLUTIE	15
1 ENKELE GESCHIEDKUNDIGE STAPPEN	16
1.1 Belgische (en de meeste Europese) ondernemingen	16

2	EUROPESE HARMONISATIE.....	17
3	INTERNATIONALE HARMONISATIE.....	17
4	VERENIGINGEN EN STICHTINGEN.....	18
DEEL 2 BOEKHOODBEGINSELEN RAPPORTERINGSSTANDAARDEN IN BELGIË.....		19
HOOFDSTUK 1		
WETTELIJK KADER EN BASISSTRUCTUUR VAN HET BELGISCHE BOEKHOUD- EN JAARREKENINGRECHT, INCLUSIEF BEPALINGEN MET BETREKKING TOT VERENIGINGEN EN STICHTINGEN		
		21
1	WETBOEK VAN ECONOMISCH RECHT EN UITVOERINGSBESLUITEN	22
2	WETBOEK VAN VENNOOTSCHAPPEN EN VERENIGINGEN.....	22
3	UITVOERINGSBESLUITEN.....	23
3.1	KB 21 oktober 2018 inzake de uitvoering van de artikelen III.82 t.e.m. III.95 WER	23
3.2	KB 29 april 2019 tot uitvoering van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen (KB WVV)	23
HOOFDSTUK 2		
DE COMMISSIE VOOR BOEKHOUDKUNDIGE NORMEN		
		25
DEEL 3 ALGEMEEN AANVAARDE BOEKHOODBEGINSELEN EN RAPPORTERINGSSTANDAARDEN		31
HOOFDSTUK 1		
ALGEMEEN AANVAARDE PRINCIPES.....		
		33
1	BASISVERONDERSTELLINGEN – BOEKHOUDKUNDIGE UITGANGSPUNTEN ...	34
1.1	Ondernemingsentiteit	34
1.1.1	Algemene benadering	34
1.1.2	Ondernemingen naar grootte	44
1.1.3	Vennootschappen met ondernemingsraad	77
1.1.4	Groepen onderverdeeld naar grootte.....	78
1.1.5	Verenigingen en stichtingen (V&S)	79
1.2	Uitdrukking in geldwaarde.....	99
1.2.1	Vennootschappen	99
1.2.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	102
1.3	Bestendigheid.....	103

1.3.1	Vennootschappen	103
1.3.2	Verenigingen en stichtingen	106
1.4	Continuïteit	106
1.4.1	Vennootschappen	107
1.4.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	109
2	VASTSTELLEN VAN DE TRANSACTIES	109
2.1	Inleiding	109
2.2	Verantwoordingsstukken.....	109
2.2.1	Vennootschappen	110
2.2.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	114
2.3	Volledigheid.....	114
2.3.1	Vennootschappen	114
2.3.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	117
2.4	Niet-compensatie.....	117
2.4.1	Vennootschappen	117
2.4.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	119
2.5	Toerekening van de kosten en opbrengsten aan de periode	120
2.5.1	Vennootschappen	121
2.5.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	126
3	VASTSTELLEN VAN DE WAARDE VAN DE GEREgistREERDE TRANSACTIES	127
3.1	Principe van de individuele waardering en algemene waarderingsregels	127
3.1.1	Algemene principes.....	127
3.1.2	Aanschaffingsprijs.....	128
3.1.3	Vervaardigingsprijs.....	130
3.1.4	Inbrengwaarde	133
3.1.5	Geherwaardeerde aanschaffingswaarde.....	136
3.1.6	Waardedepreciatie van activa.....	138
3.1.7	Voorzieningen voor risico's en kosten.....	144
3.1.8	Waardering en vreemde valuta	147
3.1.9	Waarderingsregels in het kader van fusies, splitsingen en inbrengen.....	151
3.2	Principe van de voorzichtigheid	162
3.3	Principe van de objectiviteit	163
3.4	Principe van de relevantie.....	163
4	REGELS IN VERBAND MET DE RAPPORTERING	163
4.1	Principe van de periodiciteit	164
4.2	Principe van de vergelijkbaarheid	165
4.2.1	Vennootschappen	165
4.2.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	169
4.2.3	Correcties van jaarrekeningen	169
4.3	Principe van het getrouwe beeld.....	170
4.3.1	Vennootschappen	170
4.4	Principe van de openbaarheid	171

4.4.1	Vennootschappen	171
4.4.2	(Internationale) verenigingen en stichtingen.....	177

HOOFDSTUK 2

DE BALANS.....	181
-----------------------	------------

1	ACTIVA	182
1.1	Oprichtingskosten	182
1.1.1	Oprichtingskosten – Vennootschappen.....	182
1.1.2	Oprichtingskosten – Verenigingen en stichtingen	186
1.2	Vaste activa	186
1.2.1	Immateriële vaste activa – Vennootschappen.....	186
1.2.2	Immateriële vaste activa – Verenigingen en stichtingen.....	204
1.2.3	Materiële vaste activa – Vennootschappen.....	205
1.2.4	Materiële vaste activa – Verenigingen en stichtingen	229
1.2.5	Financiële vaste activa – Vennootschappen	233
1.2.6	Financiële vaste activa – Verenigingen en stichtingen.....	261
1.3	Vlottende activa	263
1.3.1	Vorderingen op meer dan één jaar – Vennootschappen	263
1.3.2	Vorderingen op meer dan één jaar – Verenigingen en stichtingen.....	273
1.3.3	Voorraden en bestellingen in uitvoering – Vennootschappen	274
1.3.4	Voorraden en bestellingen in uitvoering – Verenigingen en stichtingen.....	295
1.3.5	Vorderingen op ten hoogste één jaar – Vennootschappen.....	296
1.3.6	Vorderingen op ten hoogste één jaar – Verenigingen en stichtingen	307
1.3.7	Geldbeleggingen – Vennootschappen.....	307
1.3.8	Geldbeleggingen – Verenigingen en stichtingen	333
1.3.9	Liquide middelen – Vennootschappen	334
1.3.10	Liquide middelen – Verenigingen en stichtingen.....	338
1.3.11	Overlopende rekeningen – Vennootschappen.....	339
1.3.12	Overlopende rekeningen – Verenigingen en stichtingen	340
2	PASSIVA	340
2.1	Eigen vermogen	340
2.1.1	Inbreng – Vennootschappen	340
2.1.2	Fondsen van de vereniging – Verenigingen en stichtingen.....	371
2.1.3	Uitgiftepremies – Vennootschappen	376
2.1.4	Uitgiftepremies – Verenigingen en stichtingen.....	379
2.1.5	Herwaarderingsmeerwaarden – Vennootschappen.....	379
2.1.6	Herwaarderingsmeerwaarden – Verenigingen en stichtingen	388
2.1.7	Reserves – Vennootschappen.....	390
2.1.8	Bestemde fondsen – Verenigingen en stichtingen.....	402
2.1.9	Overgedragen winst (verlies) – Vennootschappen.....	404
2.1.10	Overgedragen winst (verlies) – Verenigingen en stichtingen	406
2.1.11	Kapitaalsubsidies – Vennootschappen.....	406

2.1.12	Kapitaalsubsidies – Verenigingen en stichtingen	414
2.1.13	Voorschot aan de vennoten op de verdeling van het nettoactief – Vennootschappen	415
2.1.14	Voorschot aan de vennoten op de verdeling van het nettoactief – Verenigingen en stichtingen	416
2.2	Voorzieningen (en uitgestelde belastingen)	416
2.2.1	Voorzieningen voor risico's en kosten – Vennootschappen	416
2.2.2	Uitgestelde belastingen – Vennootschappen	436
2.2.3	Voorzieningen voor risico's en kosten en uitgestelde belastingen – Verenigingen en stichtingen	439
2.3	Schulden	441
2.3.1	Schulden op meer dan één jaar – Vennootschappen	441
2.3.2	Schulden op meer dan één jaar – Verenigingen en stichtingen	450
2.3.3	Schulden op ten hoogste één jaar – Vennootschappen	451
2.3.4	Schulden op ten hoogste één jaar – Verenigingen en stichtingen	458
2.3.5	Overlopende rekeningen – Vennootschappen	459
2.3.6	Overlopende rekeningen – Verenigingen en stichtingen	460

HOOFDSTUK 3

	DE RESULTATENREKENING	461
1	BEDRIJFSOPBRENGSTEN – VENNOOTSCHAPPEN	462
2	BEDRIJFSOPBRENGSTEN – VERENIGINGEN EN STICHTINGEN	473
3	BEDRIJFSKOSTEN – VENNOOTSCHAPPEN	476
4	BEDRIJFSKOSTEN – VERENIGINGEN EN STICHTINGEN	491
5	FINANCIËLE OPBRENGSTEN – VENNOOTSCHAPPEN	492
6	FINANCIËLE OPBRENGSTEN – VERENIGINGEN EN STICHTINGEN	498
7	FINANCIËLE KOSTEN – VENNOOTSCHAPPEN	498
8	FINANCIËLE KOSTEN – VERENIGINGEN EN STICHTINGEN	503
9	WINST (VERLIES) VAN HET BOEKJAAR (VÓÓR BELASTINGEN) – VENNOOTSCHAPPEN	503
10	WINST (VERLIES) VAN HET BOEKJAAR – VERENIGINGEN EN STICHTINGEN ..	504
11	ONTTREKKING AAN OF OVERBOEKING NAAR DE UITGESTELDE BELASTINGEN – VENNOOTSCHAPPEN	504
12	ONTTREKKING AAN OF OVERBOEKING NAAR DE UITGESTELDE BELASTINGEN – VERENIGINGEN EN STICHTINGEN	505
13	BELASTINGEN OP HET RESULTAAT – VENNOOTSCHAPPEN	505

14	ONTTREKKING AAN OF OVERBOEKING NAAR DE BELASTINGVRIJE RESERVES – VENNOOTSCHAPPEN.....	507
15	OVERBOEKINGEN NAAR DE RESERVES – VERENIGINGEN EN STICHTINGEN..	509
HOOFDSTUK 4		
	DE RESULTAATVERWERKING	511
1	VENNOOTSCHAPPEN.....	512
2	VERENIGINGEN EN STICHTINGEN.....	520
HOOFDSTUK 5		
	DE TOELICHTING	523
0	CONCEPT/BETEKENIS VAN DE TOELICHTING.....	524
1	VENNOOTSCHAPPEN.....	539
1.1	Staat van de oprichtingskosten (VOL-kap 6.1).....	539
1.2	Staat van de immateriële vaste activa (VOL-kap 6.2).....	541
1.3	Staat van de materiële vaste activa (VOL-kap 6.3.1 – 6.3.6).....	544
1.4	Staat van de financiële vaste activa (VOL-kap 6.4.1 – 6.4.3).....	548
1.5	Inlichtingen omtrent deelnemingen (VOL-kap 6.5.1 – 6.5.2).....	550
1.6	Geldbeleggingen en overlopende rekeningen (activa) (VOL-kap 6.6).....	553
1.7	Staat van het kapitaal en de aandeelhoudersstructuur (VOL-kap 6.7.1 en 6.7.2) – Inbreng en aandeelhoudersstructuur (VOL-inb 6.7.1 en VOL-inb 6.7.2).....	555
1.8	Voorzieningen voor overige risico's en kosten (VOL-kap 6.8).....	560
1.9	Staat van de schulden en overlopende rekeningen (passiva) (VOL-kap 6.9).....	561
1.10	Bedrijfsresultaten (VOL-kap 6.10).....	566
1.11	Financiële resultaten (VOL-kap 6.11).....	570
1.12	Niet-recurrente resultaten.....	572
1.13	Belastingen en taksen (VOL-kap 6.13).....	574
1.14	Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen (VOL-kap 6.14).....	577
1.15	Betrekkingen met verbonden ondernemingen, geassocieerde ondernemingen en de andere ondernemingen waarmee een deelnemingsverhouding bestaat (VOL-kap 6.15)....	583
1.16	Financiële betrekkingen met bestuurders, zaakvoerders en commissarissen (VOL-kap 6.16).....	588
1.17	Afgeleide financiële instrumenten die niet gewaardeerd zijn op basis van de reële waarde (VOL-kap 6.17).....	592
1.18	Verklaring betreffende de geconsolideerde jaarrekening (VOL-kap 6.18.1 en 6.18.2).....	594
1.19	Toelichting met betrekking tot “waarderingsregels” (VOL-kap 6.19).....	594
1.20	Toelichting met betrekking tot “andere te vermelden inlichtingen” (VOL-kap 6.20).....	599
2	VERENIGINGEN EN STICHTINGEN.....	615

HOOFDSTUK 6	
JAARREKENINGEN VAN KLEINE ONDERNEMINGEN (VERKORT)	
EN MICRONDERNEMINGEN (MICRO).....	
	629
1	KENMERKEN VAN HET VERKORT MODEL (VKT-KAP).....
	630
2	KENMERKEN VAN HET MICROMODEL (MIC-KAP).....
	631
HOOFDSTUK 7	
VERKORTE EN MICRO-JAARREKENING VAN VERENIGINGEN EN STICHTINGEN.....	
	633
DEEL 4 ANDERE VERSLAGEN IN RELATIE TOT DE JAARREKENING.....	
	635
HOOFDSTUK 1	
DE SOCIALE BALANS	
	639
1	STAAT VAN DE TEWERKGESTELDE PERSONEN – VENNOOTSCHAPPEN & VERENIGINGEN EN STICHTINGEN .....
	640
2	TABEL VAN HET PERSONEELSVERLOOP TIJDENS HET BOEKJAAR – VENNOOTSCHAPPEN & VERENIGINGEN EN STICHTINGEN .....
	642
3	INLICHTINGEN OVER DE OPLEIDINGEN VOOR DE WERKNEMERS TIJDENS HET BOEKJAAR – VENNOOTSCHAPPEN & VERENIGINGEN EN STICHTINGEN ...
	642
4	OPENBAARMAKING VAN DE GEGEVENS.....
	644
HOOFDSTUK 2	
OPENBAAR TE MAKEN GEGEVENS VAN JAARREKENINGEN DIE NIET IN DE BALANS, DE RESULTATENREKENING EN DE TOELICHTING OPGENOMEN WORDEN	
	649
HOOFDSTUK 3	
VERSLAG VAN BETALINGEN AAN DE OVERHEDEN	
	653
HOOFDSTUK 4	
JAARVERSLAG	
	655
HOOFDSTUK 5	
VERSLAG COMMISSARIS-REVISOR.....	
	661

